ՀԱՐԵՒՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 136 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1855

Տարեկան գին է . . . . . 120 գրշ.
Վեցամսեայ „ . . . . . 65 „
Եռամսեայ „ . . . . . 35 „
Մէկ ծանուցումը տողն 40 փարա է։
Մասնաւոր թիւերը կանխիկ են։
Մասնաւոր թիւերը ամէն ամսոյն 1 ին և 16 ին կը սկսին։

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Դուրս կելլայ քառասունն մէկ թիւեր համար 20 փարա է։
Լրագրոյս վերաբերեալ դիմակ կամ որ ուզէ գրութիւն, իրմէն պիտի ուղղուի։ և. ատոնց ճանչնալն ծախքը իրենցմէն կախեալ է։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՌՈՒՍԻՆ, ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ

Շարունակութիւն *։

Դ.

Ռուսիոյ դէմ պատերազմը (բօլիս)

Այս սահմանադրութիւնը Սպանիայի հաւասարութեան առաւելութիւնքներուն օրինացն ու կանոնացը վրայ դրեթէ հաստատեալ է՝ աւելի սոսկալի եղանակաւ մը։ Ռուսիոյ մէջ տեսչութեան ղլխաւոր պաշտօնեան՝ ամէն ընտանեաց մէջ ինչ կը լսէ ինչ կը խօսի եւ մինչեւ անգամ ինչ կը մտածվի՝ իմանալ։ Հասարակաց անդորրութեանն ու ապահովութեանը հսկելն աւելի՝ իւրաքանչիւր մարդոյ խորհուրդն ու գաղափարը իմանալու կ'ըզաղի։ Իր ականջներն ամէն տեղ երկնցուցած է. անանկ որ, ռուսաց մէջ առակ եղած է ըսել, թէ ուր որ երեք հոգի ժողվված ըլլայ, մէջերնին երկու լրտես կայ։ Հա այս զարհուրելի միջոցովս է, որ Ռուսիոյ ժողովուրդը խաղաղութեամբ կը կառավարվի։

Սակայն առջի յօդուածներնուս մէջ ըսինք, թէ Ռուսիոյ մէջ օրէնքը հասարակութեան անձը ստացուածքը եւ պատիւը պահպանելու կարող չէ։ Կը լսուի, թէ որ խղճմտանքի տէր, բարի եւ հաւատարիմ անձանց ձեռք յանձնված ըլլար։

Տեսչութեան ոստիկանները տէրութենէն թոշակ կառնեն, տարին էն շատը 150 արծաթ րուպլի (3000 ղուռուշի չափ)։ Բայց ատոնց վարած իշխանական շքեղ կեանքը անմեկնելի խնդիր մըն է։ Բազմաթիւ սպասաւորներ, ձիեր, կառքեր, թատրոններու մէջ վարձեալ լաժներ ունին։ Մեծագոյն մասը ամուսնացեալ եւ ընտանեաց տէր են, եւ զաւակներնուն համար յատուկ վարժիչներ ունին։ Այս մեծ ծախքերուն՝ ի հարկէ տէրութենէն առած վերոյիշեալ 150 րուպլին չբաւեր. թէ որ հայրենի ժառանգութիւն ունենային, անշուշտ այս սքանչելի արհեստին չէին մտներ։ Ուրեմն ուրիշ վաստակի դռներ պէտք է ունենան։ Այո, ունին։

Մեռեալ մը պատահած տաեն՝ եւ ուրիշ առիթներու մէջ՝ կնիք զարնել կամ վերցընելը տեսչութեան ոստիկանին գործն է, ուստի՝ կնքոյ տակ դրվելիք ինչքերուն՝ մէջ գտած կամ ձեռքն ինկած ծանրագին նիւթերը, դրամ, գոհարեղէն, արծաթեղէն, մուրհակ եւայլն կը գրանցանի կը տանի։ Գանդատ կամ բողոք ընել անհնար է, իր մեծին կաշառք տալով աչք գոցել կուտայ։

Վայ ան խեղճ մարդուն որ բան մը կը գողցընէ ու տեսչութեան ոստիկանին կ'իմացընէ, կամ թէ ոստիկանը ուրիշ ճամբով կ'իմանայ։ Օրինակի համար, ըսենք թէ ժամացոյցդ կամ քսակդ եւ կամ գոհարեղէն եւ ուրիշ որ եւ է բան մը գողցուցիր. ոստիկանն այս իմանալուն պէս, որովհետեւ քու ապահովութեանդ հսկելու պաշտօն ունի, կը վազէ տունդ կուգայ, գողցրված բանին ինչ եւ ինչպէս բան ըլլալը կը քննէ, կը հասկընայ, կ'արձանագրէ, եւ երկու արծաթ բուպլի գրութեան վարձք կառնէ կերթայ՝ խոստանալով եւ երդում ընելով որ գողը անպատճառ պիտի գտնվի եւ գողցուցած բաներդ ձեռքդ պիտի հասնին։ Հետեւեալ օրը նորէն տունդ կուգայ՝ զանազան նիւթեր գինուորի մը ուսը բեռցուցած կամ ձեռքը տուած, եւ զանոնք քեզի ցոյց կուտայ իբրեւ գողին վրայէն գտնված. բայց անոնց մէկին ալ քու գողցուցածդ չէ, հետեւաբար չես ճանչնար։ Նորէն արձանագրութիւն (մաղպաթա) մը կը շինէ, եւ երկու բուպլի կառնէ կ'երթայ. քանի մը պղինձ ալ քովի գինուորին կուտաս՝ ի հարկէ։

Այս գործողութիւնը երբորդ, չորրորդ, հինգերորդ անգամ կը կրկնէ, ամէն անգամուն ուրիշ ուրիշ նիւթեր քեզի բերելով ցուցընելով, որոնց քուկդ չըլլալը խիստ աղէկ գիտէ, եւ այս վարպետ հնարքով բուպլիներդ կառնէ ու կառնէ, մինչեւ որ յուսահատելով՝ կամ խարդախութիւնը հասկընալով՝ գողցուցածդ փնտռելէ եւ մինչեւ անգամ խօսքը ընելէ ետ կը կենաս։

Քիւանդ կամ վիրաւոր եւ կամ վրանդի մէջ ինկած մարդու մը օգնութիւն ընել կամ զանիկա տունդ առնելը արգիլեալ եւ վտանգաւոր բան մըն է Ռուսիոյ մէջ։ Մեռնելու վտանգի մէջ ինկած մարդու մը պատահեցար ճամբուդ վրայ, որն որ մահուանէ ազատելու համար գաւաթ մը ջուր տալը կամ շուտով արիւն մը առնելը բաւական է. մեռն ալ սարիչն կամ դեղագործի խանութ մը կայ. բայց ոչ սարիչը տեղէն կը շարժի եւ ոչ դեղագործը. ամէն մարդ իր դուռը կը դոցէ, քովը մարդ չերթար, բժիշկներն ալ քովը չեն հանդիպիր. որովհետեւ օրէնքը խստիւ արգիլած է այսպիսի վտանգեալներու օգնութիւն ընել, մինչեւ որ տեսչութիւնը իմանայ, դայ, քննէ ու արձանագրութիւն (մաղպաթա) շինէ։

Կը տեսնես որ զրացիդ կապաններն եւ խեղճը օգնութիւն կը կանչէ. ձի մը կատղեր, վրան հեծնողը ձգեր, ու մարդուն ոտքը սապանդակին (իւղէնկի) մէջ մնացեր, ձին զանիկա քաշկռտելով՝ ու քարէ քար՝ պատէ պատ զարնելով դլուխը առեր կերթայ, պէտք չէ որ օգնութեան հասնիս կամ ձին բռնես։ Բարեկամդ կամ հայրդ քեզնէ երկու քայլ հեռուն գեաը ինկեր կը խղդվի, քեզ օգնութեան կը կանչէ, հոսանքը պիտի քշէ տանի զանիկա։ Կը վազես ձեռքի ցուաքդ կամ հովանոցդ (շէմսիէ) եւ կամ որ եւ իցէ բան մը երկնցընելով զանիկա կազատես։ Մեծ յանցանք է որ գործեցիր։ Եւ այնուհետեւ տեսչութեան գործակալներուն ձեռքն ես. դատաստանի առաջ ես, բանտը կը գրվիս, ամէն տեսակ նեղութիւն ու բռնութիւն կը կրես, բանտին մէջ կը փտիս, մինչեւ երկար բաւական քննութիւններով ու հարցուփորձներով ազատվի, որ մարդասպանութիւն էր ըրածդ, որով քու նմաններդդ մէկը մահուանէ ազատեցիր։ Այս դատաստաններէն ու քննութիւններէն մինչեւ որ ազատիս, քսակդ քու ծոցդդ տեսչութեան գործակալներուն ծոցը կանցնի։ Որչափ լեցուն ըլլայ քսակդ, դժուարութիւններն ալ այնչափ կը մեծնան։ Վերջապէս գթած ու ողորմած ըլլալը արգիլեալ է, ինչպէս որ քաղաքական իրաց վրայ խօսիլն արգիլեալ է։ Մարդկութեան զգացումներ՝ ի գործ դնել ուզողը ամէն նեղութիւն եւ մինչեւ Սիպիրն աչքը առնելու է։ Թէ որ առատաձեռն ու ողորմած ըլլաս, տերութեան հակառակ գաղափարներ տարածելու կամ ստակով մարդ վաստակելու կասկածի տակ կը ձգես ինքզինքդ։ Ուրեմն պէտք է միշտ անհոգ եւ անգութ ըլլաս, թէ որ կուզես հազար տեսակ նեղութիւններէ եւ վնասներէ ազատ մնալ։

Ի՞նչ է այս բարբարոսական արդիւքներուն պատճառը։ Ինչո՞ւ համար այս քրիստոնէութեան հակառակ օրէնքները դրված են, որ քեզի կարգիլեն ընկերիդ օգնել, մարդասիրութիւն ու գթութիւն ընել։ Պատճառն այս է, որ ռուսաց ժողովուրդը ընդհանրապէս անպարկեշտ ու դող է, իր նմանին օգնութիւն ընելու պատճառանօք անոր ծոցն ու գրպանը կը պարպէ, եւ պէտք ըլլայնէ կը կողոպտէ։ Այս կը սեպվի բուն պատճառը։

Մարդը Ռուսիոյ մէջ այնչափ փոքր բան մը համարված է, որ մէկը կորսվի կամ անցայտ ըլլայնէ, մէկուն հոգը չէ։ Մանաւանդ արգիլեալ է ասանկ բաներու խօսքը ընել։ Տեսչութիւնը չմինչեւ զանիկա։ Ընտանիքն անդամ, թէ որ շատ հարուստ ու հզօր չենէ, չհամարձակիր իր կորուսեալ անդամը փնտռելու։ Ինչ գիտես, կարելի է տեսչութիւնը զանիկա Սիպիր խրկած է բարձրագոյն հրամանաւ։ Արցընել փնտռելդ անձերուն ու վտանգաւոր հետաքրքրութիւն մըն է։ Ուստի պէտք է լռես, եւ կորուսեալ կամ անցայտ եղած եղբօրդ, զաւկիդ կամ հօրդ հոգը Աստուծոյ յանձնես։

Գեաին երեսը խղդվված մարդու մը մարմին կը տեսնվի։ Հազար հոգի զանիկա կը տեսնեն. ուրիշ, տասը եւ մինչեւ տասն եւ հինգ օր հոն կը մնայ, մէկը չմոտենար եւ չհամարձակիր զանիկա ցամաքը հանելու, ով ըլլալը հասկընալու եւ քրիստոնէական թաղելու։ Հապա զամ այս կերպ խղդվված կամ ճամբաներու վրայ մեռած մարդոց մարմինները կենդանեաց եւ թռչնոց կերակուր կը լլան։ Տեսչութիւնը թէ որ ասանկ մեռեալ մարմին մը տեսնէ կամ գտնէ, ով ըլլալը քննելու հասկընալու փոյթ չունի. այլ միայն զանի կը մերկացընէ, ծակ մը փորել կուտայ ու մէջը կը նետէ։

Ռուսիոյ մէջ մարդոց անցայտ ըլլալը խիստ յաճախ կը պատահի։ Արդեօք եղեռնագործութեա՞ն մը զոհ եղեր է. կայսեր գաղտնածածուկ ու անքննելի դատաստանի՞ն, կամ հարուստ եւ հզօր մարդու մը վրէժխնդրութեա՞նը հանդիպեր է, մէկը կարող չէ ըսելու, եւ ոչ հարցընելու։ Մարդ մը սպաննվեր է, տեսչութիւնը անոր մարմինը կը վերցընէ, քաղաքին դուրսը անտառին մէկ կողմը կը ձգէ, կամ ջուրը կը նետէ, եւ ամէն բան կը լմննայ։ Սպանողն ով է չհասկցվեր։

Բանտարկութիւնը յաճախ գործածված պատիժ մը չէ Ռուսիոյ մէջ։ Բանտը այնպիսի տեղ մը համարված է, ուր եղեռնագործութիւնը, դատարկասիրութիւնը, արբեցութիւնը եւ ամէն մեղութիւնները մեծ յաջողութեամբ կը տարածին։ Սակէց զատ՝ ռուսաց ժողովուրդը բնութեամբ թուլաբարոյ եւ ծոյլ ըլլալով, բանտը պատիժ չհամարիր իրեն. որովհետեւ կուտէ, կը նստի, հանգիստ կը քնանայ եւ չաշխատիր։ Մինակ ազատութիւնը կը կորսնցընէ. բայց արդէն ազատութիւնը անծանօթ է իրեն։ Տեղն քիչ մը աւելի նեղ կամ քիչ մը աւելի ընդարձակ ըլլալը հոգ չէ անոր։ Ուստի բանտը ամենեւին ազդեցութիւն մը չունի իրրեւ պատիժ։ Այս պատճառաւ՝ ծեծը Ռուսիոյ ժողովրդեան սովորական ու հասարակ պատիժն եղած է։ Ամենէն փոքր յանցանքները դաւազանով կուղղվին։ Ամէն մարդ ասպատիժին ենթակայ է, մուժիքն ալ՝ ազնուականն ալ. միայն սա տարբերութիւնը կայ, որ մուժիքները կամ ժողովուրդը հրապարակաւ կը ծեծվին, բայց ազնուականներն ու եկեղեցականները ծածուկ։ Եղջանմի ժողովուրդ. ցանկալի վիճակ . . . . ռուսասկրնեբուն համար։

Պէտէ շարունակի։

ԳԵՐԲՄԷՆ ԵԿԱԾ ԼՈՒՐԵՐ

Սկվոսթոպոլէն եկած նամակներուն խօսքին նայելով, ռուսերը Սկվոսթոպոլի հիւսիսային կողմը պաշարելու պարտա-

* Տես թիւ 193-194-195

ւորված ըլլալով, այս գործը կատարելէն առաջ կը պատրաստվին եղեր Ձկնայայի եւ Ինքէրմանի կողմերէն իրենց բոլոր զօրութեամբը դաշնակիցներուն վրայ յարձակելու, որպէս զի կամ իրենց մինչեւ հիմա կրած ձախողութիւններուն վրէժը առնեն, կամ՝ թէ որ յաղթվին նէ՝ պատճառ մը ունեցած ըլլան Սեվաստոբօլի հիւսիսային մասը պարպելու, ուր պատսպարան չունենալով՝ ձմեռը կենալու կարող չեն՝ ցուրտին եւ դաշնակիցներուն կրակին դիմացը։

Ռուսաց այս դիտաւորութիւնը դաշնակից զօրապետներուն ծանօթ ըլլալով, մէկ կողմանէ Սեվաստոբօլի հարաւային կողմը նորանոր մարտկոցներ շինելով ամրակոծութիւնը կը սաստկացընեն միւս մասին դէմ, միւս կողմանէ Ձկնայայի ու Ինքէրմանի կողմերն իրենց դիրքերը կը զօրացընեն, եւ զօրքերը պատերազմի պատրաստ վիճակի մէջ բռնած կ'սպասեն արժանաւոր կերպով ռուսերն ընդունելու, թէ որ իրենց վրայ յարձակելու ձախորդ դիտաւորութիւնն'ի գործ դնելու մտաբերեն։

Այս պատրաստութիւններուն հետ՝ միանգամայն ձմեռը հանգիստ եւ ապահով անցուցանելու միջոցներ'ի գործ դնեն։ Հազարաւոր խրճիթներ արդէն շինվեր են եւ հետ զհետէ շինվելու վրայ են զինուորաց ձմերուան բնակարան ըլլալու համար։ Ամբաւ ածուխ եւ փայտ գացած ու լեռնաձեւ դիզված են Պալաքլավայի ու Ռամիէչի մէջ։ Հագուստի եւ ուտելիքի կողմէն ալ դաշնակից բանակները լաւ հոգացված են, որով այս ձմեռս հանգիստ եւ դիւրութեամբ անցուցանելնուն տարակոյս չկայ։

Նախընթաց թուով ծանուցինք, թէ դաշնակից նաւատորմիղը Դիւ-Պուռուն երթալէն առաջ Օտէսայի առջեւը քանի մը օր երկաթ նետելու պարտաւորվեր էր օդին ու ծովին գէշութեանը պատճառաւ, եւ թէ Օտէսայի բնակիչները սարսափելով՝ քաղաքէն փախչելու սկսեր էին։ Ակերեւի, որ Օտէսայի քով բանակեալ ռուսաց զօրքերը՝ եւ քաղաքին բոլորտիքը մանաւանդ ծովուն կողմը պատրաստվված մարտկոցները՝ չեն կրցեր քաղաքին բնակչացը վստահութիւն ազդել, եւ դաշնակից նաւատորմին ահեղ զօրութեանը դիմանալու եւ քաղաքը կործանմանէ ազատ պահելու յոյս տալ անոնց։ Յայտնի է, որ Օտէսայի բնակիչները մեծ մասամբ օտարազգի վաճառականներ են, ուստի քաղաքին աւերումը բարոյապէս միայն կը դպչէր Ռուսիոյ, իսկ նիւթապէս՝ այս վաճառականներուն վնասակար կը լլար։ Այս պատճառաւ, հոն գտնվող օտար ազգաց հիւպատոսներն հետեւեալ աղերսագիրը գրեցին դաշնակից ծովապետներուն։

Դաշնակից նաւատորմիղներուն Օտէսայի առջեւ ներկայութիւնը ռմբակոծութեան վտանգ կուտայ։ Այս պատճառաւ ստորագրեալ հիւպատոսք Օտէսայի՝ իրենց պարտքը կը սեպեն վեհափայլ ծովապետներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել այն վտանգներուն վրայ, որոնց մէջ պիտի իյնան իրենց ազգակիցներուն կեանքն ու ստացուածքը՝ թէ որ քաղաքը ռմբակոծի։

Ստորագրեալները կը համարձակին յիշեցընելու վեհափայլ ծովապետներուն, որ Օտէսա քաղաքին մէջ բազմաթիւ ընտանիք կան իրենց տէրութեանցը հպատակ, եւ այս ընտանիքներուն ստացուածքն է քաղաքիս շարժական ու անշարժ հարստութիւններուն մեծագոյն մասը։ Ուստի կը յուսան, որ վեհափայլ ծովապետները ռմբակոծութեան աղետալի հետեւանքներէն այս քաղաքը կը խնայեն։

Մայրաքաղաքիս գազէթներէն Ռոսսկոյէ Լուգիրը Էնկի-Գալէ, լուր առած կը ծանուցանէ (առանց ստուգութեանը երաշխաւոր ըլլալու), թէ ռուսաց Ալբանկէլ զօրապետը բազմաթիւ զօրքով Էնկի-Գալէի մօտերը գտնվելուն համար, անդղնացի ու գաղղիացի օգնական զօրաց գունդեր, ձիաւորներ եւ դաշտային թնդանօթներ կ'ապտակին հոն։ Կը զրեն նաեւ, թէ շոգենաւներ պիտի խրկվին Պուրկազ ու Վառնա, հոն գտնվված Լեհ խազախներուն գունդը Էնկի-Գալէ տանելու համար։ Այս խազախներուն գունդը անգղիացւոց հրամանատարութեան ատակը գրված է։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կարսէն հոկտ. 14 թուով գրված լուրերը կը ծանուցանեն, թէ քաղաքը պահպանող կայսերական զօրքերը դերասղանց վիճակի մէջ են, եւ վայրկեանէ վայրկեան պաշարման վերնալուն կ'սպասեն. բայց ռուսերը նորէն քաղաքին շրջակայքերը բռներ են։

Թիֆլիզէն Մուրավիէվ զօրապետին խրկված թղթատար մը՝ Ռիւրտերէն բռնվելով՝ Կարսի Օսմանեան զօրաց ձեռքը տրվեցաւ։ Այս թղթատարին քովի նամակները Ռ. Դուռը եկած են։

Լրագրոյս 188 թուոյն մէջ Ռ. Դրան մէկ պաշտօնական յայտարարութիւնը հրատարակեցինք, որով կայսերական բարեխնամ կառավարութիւնը՝ մայրաքաղաքիս մինչեւ Պէկիրատ երկաթուղի մը շինել տալու որոշումը կը ծանուցանէր։

Արդէն քանի մը եւրոպական հարուստ ընկերութիւններ այս երկաթուղին շինելու առաջարկութիւն ըրած եւ հետ զհետէ ընելու վրայ ըլլալով, Ռ. Դրան կառավարութիւնը որոշեր էր՝ 1855 հոկտ. 1էն սկսեալ վեց ամիս ժամանակ սահմանել, որուն մէջ այս շինութեան համար ըլլալիք առաջարկութիւնները ընդունվին, եւ պայմանաժամին լրանալէն եաքը քննվելով ու բաղդատվելով, որ ընկերութիւնն որ աւելի շահաւոր պայմաններ առաջարկէ եւ աւելի ապահովութիւն ցուցընէ, շինութեան արտօնութիւնը անոր տրվի։

Ռ. Դրան կառավարութիւնը նաեւ կը ծանուցանէր նոյն յայտարարութեան մէջ, թէ իր կողմէն քանի մը հիմնական պայմաններ ու կանոններ դրած է, որոնց անպատճառ պէտք է համաձայնին առաջարկութիւն ընել ուզող ընկերութիւնները, եւ թէ նոյն պայմաններն ու կանոնները Եւրոպայի մէջ պիտի հրատարակվին կայսերական դեսպանատանց կողմէն։

Ընդհանուր շարթու Եւրոպայէն եկած լրագիրները՝ յիշեալ պայմաններուն ու կանոններուն հրատարակեալ օրինակը մեզի բերելով, արժան կը համարինք մեր արդէն ընթերցողաց տեղեկութեանը համար լրագրոյս մէջ հրատարակել, հայերէն թարգմանութիւնը Վիէննայի Եւրոպա լրագրէն առնելով։

1. Կայսերական կառավարութիւնը Կոստանդնուպօլսէն մինչեւ Պէկիրատ տանող երկաթուղոյ մը շինութիւնը կը վճռէ։

2. Կայսերական կառավարութիւնը որոշած է այս վախճանիս համար ուզղակի Եւրոպայի փորձառութեան եւ անոր դրամագլուխներուն դիմել։

3. Այս երկաթուղոյ գծին շինութիւնն ու գործածութիւնն առաջարկութեանց ճամբով անընկերութեան պիտի յանձնուի՝ որն որ ամենէն աւելի նպաստաւոր ու շահաւոր պայմաններ կը դնէ եւ մեծագոյն երաշխաւորութիւն կուտայ։

4. Վերամեալ մէջոց մը սահմանուած է, 1855ին հոկտեմբերի 1էն սկսեալ, եւ սա ժամանակին մէջ պիտի՝ որ ընդունվին բարձրագոյն Դրան եղած առաջարկութիւնները, թէ ուզղակի Կոստանդնուպօլսէն արտաքին գործոց պաշտօնէին տրուածները, եւ թէ Եւրոպայի մէջ դեսպաններու եւ գործակատարներու ձեռքը յանձնուածները։

5. Այս վերամեալ ժամանակին մէջ վերոյիշեալ երկաթուղւոյն գծին համար առաջարկութիւն ընել ուզող ընկերութեանց՝ ամէն կարելի դիւրութիւնները պիտի շնորհուին, որպէս զի կարող ըլլան իրենց հարկաւոր եղած տեղեկութիւնները ժողվել ու բաղձացած քննութիւնները ընել։

6. 1856 տարուան ապրիլ ամսուան առաջին Երկուշաբթի օրը՝ Կոստանդնուպօլսոյ մէջ բարձրագոյն Դուռը թանզիմաթի բարձր ժողովին եւ առաջարկութիւններ ընող ընկերութեանց լիազօր գործակալաց առջեւ՝ առաջարկութիւնները քննութեան տակ պիտի ձգուին, ու երկաթուղւոյն շինութիւնն ան ընկերութեան պիտի շնորհուի՝ որն որ ամենէն աւելի նպաստաւոր պայմաններ առաջարկած եւ մեծագոյն երաշխաւորութիւն տուած է։

7. Այս շնորհումը թանզիմաթի բարձր խորհրդեան որոշմամբը պիտի՝ որ ըլլայ. նոյն որոշումը պիտի հրատարակուի ու կայսերական վճռով մը պիտի հաստատուի։

8. Ընկերութիւնն ուրիշ անուանակոչութեամբ չկրնար հաստատուիլ բայց եթէ "Օսմանեան կայսերական ընկերութիւն" անուամբ։

9. Բաժանորդները առանց խորութեան կրնան թէ բարձրագոյն Դրան հպատակներ եւ թէ դրսեց օտարազգիներ ըլլալ։

10. Այս երկաթուղւոյ գծին թէ շինութիւն ու թէ գործածութիւնը միշտ բարձրագոյն Դրան վերնագոյն հսկողութեան տակ պիտի կենայ։

11. Ընկերութիւնը միշտ պետութեան ընդհանուր օրինաց տակ պիտի կենայ։

12. Երկաթուղւոյն, կայարաններուն, եւ այլն, շինութեան համար պէտք եղած փայտը՝ բացարձակապէս տէրութեան անտառներէն պիտի՝ որ տրուի, կայսերական կառավարութեան եւ շնորհումն ընդունող ընկերութեան մէջ երկու կողման հաւանութեամբը դրուելու պայմանաց համեմատ։

13. Կայսերական կառավարութիւնը վրան երկաթուղի շինելու գետինը կուտայ. (բայց միանգամայն նոյն) կայսերական կառավարութիւնն ան գետնին վրայ ունեցած սեպհականութեան իրաւունքն ամէն ժամանակի համար իրեն կը պահէ։

14. Թէ որ այս երկաթուղւոյ գծին շրջակայ տեղուանքը հանքային ածուխ գտնուելու ըլլայ՝ շնորհումն ընդունող ընկերութեան պիտի տրուի, բայց կայսերական կառավարութեան եւ ընկերութեան մէջ միաբան հաւանութեամբ հաստատուելու թէութիւններով։

15. Առաջարկութիւն ընող ընկերութիւնք պարտական են, սա առթիս մէջ Եւրոպայի ուրիշ երկիրներն եղած սովորութեան համեմատ՝ երաշխաւորութիւն ցուցընել։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ։ Գրիմի պատերազմներուն մէջ մեռնող անգղիացի զինուորներուն ընտանեացը օգնելու համար Անգղիոյ մէջ մինչեւ հիմա ժողվված կամաւոր տուրքերուն գումարը՝ մէկ միլիոն երկու հարիւր յիսուն հազար լիրա սթէռլինի հասեր է, որ Օսմանեան դրամով երեք հարիւր եօթանասուն հազար քըսակի չափ կ'ընէ։

— Վ. Թագուհւոյն հրամանաւը խորհրդարաններուն բացվելը հոկտ. 1էն նոյեմբ. 28ին մնացեր է։

— Վ. Թագուհին՝ Գրիմի սարսափելի զօրաց հրամանատար լա Մարմօրա զօրապետին Բաղանեաց կարգին մեծ խաչանշանը շնորհեց։

— Լոնտրայի լրագիրները գաղթականութեանց պաշտօնեայ Սիր Ուիլիամ Մօլէսվօրթի մեռնիլը կը ծանուցանեն։ Իր յաջորդը դեռ ընտրվված չէ։

ԳԱՂԳԻԱ։ Պատերազմին ծախքերուն եւ յորինի նուազութեան պատճառաւ խիստ շատ ոսկի եւ արծաթ դրամ դուրս խրկել պէտք ըլլալով, Գաղղիոյ դրամասեղանը սկսաւ ստակի նեղութիւն քաշել. այս պատճառաւ իր աքսնթօն հարիւրին վեցի հանեց։ Լոնտրայի դրամասեղանն ալ նոյն վիճակին մէջ ըլլալով, անա՛լ իր աքսնթօն հարիւրին վեցի հանեց կարճ պայմանաժամով պարտատոմսակներու համար, իսկ երկար պայմանաժամներու համար հարիւրին եօթնի։

Յայտնի է որ այս դրամասեղաններուն գործն է՝ վաճառականներուն եւ սեղանաւորներուն մէկ մէկու տուած պարտատոմսակները վճարելու օրէն առաջ կտրել եւ փոխարէն դրամաթուղթատալ։ Այս դրամաթուղթերը ո՛ւ է մէկը՝ որ ժամանակ դրամասեղանը տանի, փոխարէն արծաթ կամ ոսկի դրամ կառնէ առանց աքսնթօյի։ Այս պատճառաւ է որ դրամաթուղթը ոսկի ու արծաթ դրամի հաւասար յարգ ունի միշտ Անգղիոյ ու Գաղղիոյ մէջ։

Դրամասեղաններն այս յարգը չկոտրելու եւ հետեւաբար վաճառականութեան ծանր վնասներ չպատճառելու համար՝ պարտաւոր են իրենց ներկայացված բոլոր դրամաթուղթերը մետաղեայ դրամով աւրելու։ Եւ որովհետեւ դրամասեղաններուն ունեցած մետաղեայ դրամագլուխը՝ իրենց դուրս հանած թղթադրամներուն հազիւ երրորդ մասին կը հաւասարի, ուստի կը պարտաւորին իրենց գործողութիւնը չափաւորելու, կամ աքսնթօն բարձրացընելու։ Բայց այս ալ վաճառականութեան վնասակար բան մը ըլլալով, երկու տէրութեանց դրամասեղանները որոշեցին, որ միաբան համաձայնութեամբ այս դժուարութիւններուն առաջքը առնելու միջոցներ'ի գործ դնեն։

Կ'ըսվի թէ անուանի Պ. Ռօչիլա հրեայ սեղանաւորը՝ այս միաբանութեան գործը գլուխ հանելու պաշտօն առած է։

Պ. Ռօչիլա նաեւ վաթսուն միլիոն ֆրանք փոխ տուեր է Գաղղիոյ տէրութեան դանձուն։

— Փարիզի համաշխարհական արուեստահանդէսը մինչեւ գալ տարի երկարելու խօսք կայ։

ԻՏԱԼԻԱ։ Սիկիլիայի մէջ շփոթութիւնը կը շարունակէ։ Օնեալ խումբեր Պատանայի հովիտները եւ Բալերմոյի դաւառը կը պարտին։ Այրենասէր անունով դաղտնի ժողովներ կազմված են, որոնք այս ապստամբներուն դէնք, վառօդ, ուտելիք, դրամ եւ հրահանգ (թալիմատ) կը մատակարարեն։

Նաբօլիի ու Բալերմոյի մէջ ապրստամբութեան յայտարարութիւններ կը տարածվի հազարներով։ Այս յայտարարութիւններուն նպատակը Իտալիայի զանազան թագաւորութիւններն ու իշխանութիւնները վերցընել, եւ միայն Սարտենիայի թագաւորը բոլոր իտալացւոց ազգին դլուխ ճանչնալ է։

— Գաղղիոյ ու Նաբօլիի կառավարութեանց մէջ եղած վէճին վրայ Եւրոպայի լրագիրները հակառակ լուրեր կուտան։ Ոմանց խօսքին նայելով, Նաբօլիի թագաւորը յանձնառու եղեր է Անգլիայի կառավարիչը պատժելու, որ դաղտնացուց ծովապետին տուած թնդանօթի ողջունին չպատասխանեց։ Ուրիշներու խօսքին նայելով՝ թագաւորը չուզեր

Գաղղիոյ կառավարութեան պահանջած հատուցումը ընել։ Ֆրանսական է, որ այս գործին որ եւ է կերպով վերջ մը տրվելու ժամանակը մօտ ըլլայ, որովհետեւ շատ երկար տեւեց։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ։ Եւրոպայի այս մասին լրագիրները՝ Փարիզի ու Լոնտրայի լրագիրներուն հակառակ՝ միշտ կը հաստատեն, թէ Աւստրիոյ կառավարութեան ու արեւմտեան տէրութեանց մէջ բանակցութիւններ եղած են խաղաղական խօսակցութիւնները ընելու վրայօք։ Անգղեական Մորնինգ-Ռըսթ լրագիրն այս լուրը սուտ չհաներ, բայց կաւելցընէ, թէ Աւստրիոյ միջնորդութեան առաջարկութիւններուն՝ արեւմտեան տէրութիւնները պատասխան տուեր են, թէ պատերազմին դէպքերը կը պահանջեն, որ Ռուսիոյ առաջարկված չորս երաշխաւորութեան պայմանները նորէն աչքէ անցրվին ու քննվին, այսինքն փոփոխութիւն մըտնէ անոնց մէջ։ Աւստրիոյ կառավարութիւնն ալ ընդուներ է այս պատասխանը, եւ խօսք տուեր է որ արեւմտեան տէրութեանց հետ համաձայնութեամբ վարվի։ Պէլճիքայի Նորէքանդոս լրագրին խօսքին նայելով, այսպիսի բանակցութիւն մը եղած չէ Աւստրիոյ ու արեւմտեան տէրութեանց մէջ։

— Վիէննայէն հոկտ. 25/13 թուով կը գրեն, թէ յառաջիկայ դարնան Դանուբի վրայ ըլլալիք պատերազմին վրայօք Աւստրիոյ տէրութեան Գաղղիոյ հետ ըրած բանակցութիւնները յաջող կերպով լմնցեր են։ Ուստի Աւստրիոյ տէրութիւնը ալ պատճառ մը չունի եղեր յառաջ բերելու։

— Կաղէն որ Ռոմ լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ լորտ Սէյմուր Վիէննայի անգղիական դեսպան անուանեցաւ լորտ Ուէսթմորլանտի տեղը։

— Վիէննայի լրագիրներէն մէկը կը ծանուցանէ, թէ Աւստրիոյ տէրութեան Կ. Պոլսոյ նորընտիր դեսպան Պ. Ռըսքէշ-Օսթէն սեպուհին Կ. Պոլիս գալը չպիտի ուշանայ, եւ թէ Աւստրիոյ կառավարութիւնը յատուկ հրահանգներ տուած է իրեն՝ Դանուբեան իշխանութեանց գործերուն կարգադրութեանը վրայօք Ռ. Դրան կառավարութեանը հետ խորհրդակցելու։

ՍՊԱՆԻԱ։ Վ. Իզապելլա թագուհին՝ Գրըրմի գաղղիական բանակին հրամանատար Ռէլիսիէ մարաջախտին եւ անգղիական զօրաց հրամանատար Սիմսըն զօրապետին Սուրբ-Ֆէրտինանտոսի մեծ խաչանշանը, եւ Ռանրօպէռ, Պոսքէ եւ Լա Մարմոռա զօրապետներուն ալ Կարոլոս Գ.ի կարգին խաչանշանը շնորհեց։

ՌՈՒՍԻԱ։ Կարսի Օսմանեան կայսերական զօրաց փառաւոր յաղթութիւնը մեծ զարմանք պատճառեց Գերմանիայի ռուսասէր լրագիրներուն, որոնք կ'ապասէին, թէ Ռուսիա Դանուբի վրայ եւ Գրըրմի մէջ կրած ձախորդութիւններուն վրէժը Ասիոյ մէջ պիտի առնէր։ Օսմանեան զօրաց զարմանալի քաջութիւնն այս ակնկալութիւնը պարապն հանեց։

Գաղղիական Ռ.ի լրագիրը հետաւորեալ համառօտ բովանդակութիւնը կընէ Ռուսիոյ զօրքերուն կրած ձախորդութեանցը վրայ։

1855 ին պատերազմը հարուստ է թարտով։ Աշխարհքս զարմանալով տեսաւ ռուսաց զօրքերուն կրած բազմաթիւ ձախորդութիւնները եւ բրած սոսկալի կորուստները։ Ռուսասէր լրագիրները կ'ըսէին, թէ Ասիոյ մէջ Օսմանեանք պիտի զրկեն երբոր ռուսերն յարձակողական պատերազմի սկսին։ Յարձակողական պատերազմն եղաւ, եւ Ռուսիայէն զատ մէկը չզրկաց։ Պարծես թէ ռուսաց գրօշակին վրայ ճշմարիտ անեծք մը կայ։ Երեք տարիէ որ պատերազմը կը տեւէ, եւ մէկ նշանաւոր յաղթութիւն մը բրած չունի Ռուսիա։ Ի՞նչ զարմանալի թերթ մը պիտի ըլլայ այս՝ պատմութեան տարեգրութիւններուն մէջ։ Անոնց՝ վերջին զինուորական գործն է, որուն մէջ Ռուսիա պատերազմի դաշտին տէր մընաց։ Օլթենիցայի պատերազմն մինչեւ Կարսի ռուսաց բանակին կրած ձախորդութեան լուրերը հետ զհետէ հասնելով, վհատութիւնը վերջին ծայր հասեր է։

Ռեդրսպուրկի մէջ մէկը չէր կարծեր որ Գրը-Գուռուն այնպէս շուտով անձնատուր պիտի ըլլար, որովհետեւ այս ամրոցին վրայ եղած առաջին յարձակումը իբրեւ ոչինչ բան մը խնայ տրված էր հեռագրով Ռեդրսպուրկ, եւ վրան երկու օր չանցած՝ իմացվեցաւ որ անձնատուր եղեր է։

— Աղէքսանդր կայսրը Ռիէվի մէջ յանձնարարական ժողով մը հաստատեց՝ դաշնակից տէրութեանց ծառայող օտարազգի զունդերէն բռնվված գերիները քննելու, եւ ամէն մէկը իւր ազգին կառավարութեանը ձեռքը յանձնելու համար։

— Ռեդրսպուրկէն գաղղիական Ռ.ի լրագրին գրված նամակ մը կը ծանուցանէ, թէ Օրէմպուրկի եւ Սամարայի կուսակալութիւններէն հազարին քսան երեք հոգի ժողվելու հրամանագիրը՝ այս երկու գաւառներուն ազնուական դերդաստանները յուսահատութեան մէջ ձրգեր է. վասն զի ոչ միայն զինուոր գրվելիք մարդիկը ասոնց ստրուկներն ըլլալով, անոնց պակսելովը իրենց կալուածներուն գինը կը կտրի, որովհետեւ առողջ եւ երիտասարդ ստրուկի մը գինը 300-400 արծաթ ռուպլի է, այլ եւ կալուածատէրները պարտաւոր են այն զինուոր գրվված ստրուկներնին իրենց ծախքովը հագուցնելու եւ զինելու։

— Նոյն մայրաքաղաքէն հոկտ. 6 թուով հետեւեալ լուրերը կը գրեն Հրէլենիայի Կաղէ լրագրին։

Յայտնի է, որ Մեծն Պետրոսի օրէն մինչեւ այս օր՝ ռուսաց կայսրերը շատ աշխատեցան ու չկրցան Ռուսիոյ պաշտօնական եկեղեցւոյն հնազանդեցընելու՝ յունաց եկեղեցւոյն հին հետեւողները, որք են Սթարովէրձա, Տուբաղօրձա եւ Ռոսքօլնիք բռված Ռուս ժողովուրդները։ Ասոնք դուրսէն հնազանդիլ ցուցցին, բայց Մեծն Պետրոսի բրած փոփոխութեան հիմնական սկիզբը՝ այսինքն կայսեր արեւելեան եկեղեցւոյ գլուխ բլլալը ամէն ժամանակ ասոնց աչքին՝ Ասուծոյ կամացը հակառակ եւ միայն աշխարհային շահուց համար հաստատված բան մը կը սեպվեր։ Աբ լսենք որ այս օրերս գաղտնի ընկերութիւն մը կազմեր են այս զանազան աղանդաւորները, եւ անունը դրեր են Պապն Ասուծոյ։ Այս ընկերութիւնը այժմեան պատերազմին ամէն ձախորդութիւնները եւ մինչեւ անդամ Նիկողայոս կայսեր մեռնիլը՝ Ասուծոյ յատուկ կամացը նշան կը համարի, եւ գուշակութիւն կընէ, թէ Ռուսիոյ պատրիարքական աթոռը որ Մեծն Պետրոս բռնութեամբ աշխարհական դրլխոյ մը յանձնած է, վերստին պիտի հաստատվի։ Հատ քահանաներ կան, մինչեւ անդամ Ռեդրսպուրկի մէջ, որ այս վարդապետութիւններուն կը հաւատան, թէպէտ եւ եկեղեցական դպրոցներուն մէջ կառավարութիւնը միշտ պաշտօնական վարդապետութիւնը կը քարոզեցընէ, եւ տեսչութիւնն ալ ընդհանրապէս մեծ դժուարութիւն կը կրէ այս դաղափարներուն տարածիլը արգիլելու։

— Գերմանական լրագիրները կը հաստատեն թէ Աղէքսանդր կայսրը Նիքոլայէվէն չպիտի մեկնի, մինչեւ որ Սեւծովու դաշնակից նաւատորմիղներուն շարժմանցը բուն նպատակը հասկընայ։

Հոկտ. 5ին, Սէվաստոբոլէն Նիքոլայէվ դարձող ծովային զինուորները դիմաւորելու գնաց, եւ Օրէլի կուսակալութենէն Գրըրմ խրկված անկանոն զօրաց գունդերն աչքէ անցուց։

Նիքոլայէվի մէջ բազմաթիւ բերդեր ու մարտկոցներ շինվեցան կայսեր ու Սոսանդին մեծ դուքսին աչքին առջեւը։ Այս նոր մարտկոցները տեսակ մը հրձիգ փամփուշտներ (Ֆիշէք) պիտի արձակեն, որ հինգ հազար մէթրօ կ'երթան եղեր, եւ կ'ըսվի, թէ ասոնցմէ մէկը նաւու մը դպածին պէս, աներկբայապէս կայրէ եղեր զայն։

— Վալենիայի Կաղէն լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ Վիլենիայի կալուածատէր աղնուականներէն շատերը որ պայմանեալ ժամանակաւ օտար տէրութեանց երկիրները նստելու հրաման առած են Ռուսիոյ կառավարութենէն, պայմանաժամին լրանալէն եւեւ տեղերնին չդառնալով, կայսրը հրաման ըներէ, որ անոնց բոլոր հարստութիւններն ու կալուածները դատաստանական ատեաններուն կառավարութեանը յանձնվին մինչեւ մէկ տարի։ այս պայմանաժամին լրանալէն եւքն ալ, թէ որ վերոյիշեալ ազնուականները տեղերնին դարձած չըլլան, բոլոր հարստութիւններն յարքունիս պիտի գրաւի։

— Ասորեական Ռ-ի լրագիրը յայտարարութիւն մը հրատարակած էր, որմէ կը հասկցվէր, թէ չէզոք տէրութեանց նաւերը ազատութիւն պիտի ունենան՝ դաշնակից տէրութեանց նաւատորմիղներուն թոյլատուութեամբը եւ ասոնց դրած պայմաններուն հպատակելով՝ Ազախու ծովը մտնելու եւ ցորեն առնելու։ Բրօսական Ռ-ի լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ այս կարծիքը սխալ է։ Ռուսիոյ կառավարութիւնը իր երկրին ցորեն դուրս հանելու համար դրած արգելքը վերացուցած չէ, կ'ըսէ։ Միայն թէ, Աստրիոյ կառավարութեան խնդրանքը՝ Թրիէստի Լոյդէվիչ վաճառականին յատուկ արտօնութիւն շնորհած է Ազախու նաւահանգիստներէն ցորեն առնելու, եւ ան ալ որոշեալ չափով մը։

ՀԱՅԼԱՆԴ։ Նարկէնէն հոկտ. 9 թուով հետեւեալ լուրերը կը գրեն Մորնինգ-Էրբալդ լրագրին։

Անգղեական Էրֆն շոգենաւը Պոմարունտ գնաց նոյն ամրոցին պաշտպանութեանը ծառայող թնդանօթները բերելու, որոնք առաջեր անցեալ ձմեռ չէին վերացուցած տարած։ Թնդանօթներուն թիւը 170 է, եւ մէկ քանին բոլորովին նոր են։

Հ. վերի ժողովուրդը չափազանց ուրախացաւ Ազուելի փառաւոր ընթերցվածքով։ Ասացվեր է որ Հ. վերի բոլոր ժողովուրդը հավանութիւն ունին դաշնակից տէրութեանց, բայց ռուսերուն առջեւ դողալու այն ատելածան սովորած են, որ կը վախնան, թէ դաշնակից տէրութեանց հետ յայտնապէս միաբանելու բլլանին, պատերազմին եւեւ չարաչար կը պատժվին ռուսերէն, եւ գաղղեացիք ու անգղեացիք ալ ան ժամանակը խրենց օգնութիւն չեն բներ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ։ Պերլի որ այս երկրին մէջ ապահով ապրելու համար՝ կամ աւազակ ըլլալու է, կամ աւազակներու բարեկամ։ Աթէնքէն գրված նամակ մը կը ծանուցանէ, թէ ամսոյս 10ին 50 աւազակներու խումբ մը Վէօթիա գաւառին մէջ Մերալի գեղը կոխեր՝ սոսկալի անգթութիւններ ըներ են։ Բնակիչներէն մէկուն երկու ականջները կտրեր; մէկ աչքը հաներ, ու բռնութեամբ իր կնոջը կերուցեր են։ Երկու հոգի ալ այրեր են։ Ուրիշ մէկու մը ալ հրացեալ շամփուր (շիշ) մը մէկ ականջէն խօթեր միւսէն հաներ են, որով խեղճը չարաչար տանջանքով մեռեր է հետեւեալ օրը։ Գեղին ուրիշ բնակիչներն ալ առանց բացառութեան չարչարեր են՝ աւազակութեան բարեկամ չըլլալնուն համար։

ԹԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գաղղիոյ կայսերական անձնապահ զօրաց բաժինը որ 8000 հոգիէ կը բաղկանայ, Գաղղեա կան չբված ըլլալով, Գրըրմէն մեկնելու վրայ է։ Գաղղիական նաւախումբին առագաստաւոր նաւերովը, որ նոյնպէս Գաղղեա պիտի դառնան Գուիա ծովապետին հետ։ Արդէն մայրաքաղաքս գտնվված անձնապահ զօրաց մէկ գունդը անցեալ հինգշաբթի Բանոմա շոգենաւով մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ։

— Կ'ըսվի, թէ օգոստափառ Ինքնակալը հրաման ըներ է երկու գոհարազարդ ծանրագին թուրեր խրկելու Ասատօլուի կայսերական բանակը, մէկը Վ. սաբի փաշա սպարապետին եւ միւսը Ուիլեամ փաշա զօրապետին, Կարսի փառաւոր պաշտպանութեանը համար ունեցած բարձր դ. սհութիւնը յայտնելու համար։

— Գրանրինի-ոյծնէլ լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ Փարիզի Օսմանեան դեսպան փաշայ Մէհմէտ պէյը՝ օգոստափառ Ինքնակալին կողմէն առաջին կարգի Մէճիտիէ պատուանշան մը տուեր է Օրէնսդրական ժողովոյ նախագահ Մորնի կոմսին։

— Մայրաքաղաքիս անգղեացւոց ծովային գործերուն վերակացու Արէյ ծովապետին հրաւիրանոցը, անցեալ հինգշաբթի բարձրապատիւ մեծ ծովապետ Մէհմէտ Ալի փաշան մայրաքաղաքիս նեղցին մէջ ապասող անգղեական եռայարկը գնաց, ուր իրեն բարձր ատիճանին արժանի պատուով ընդունվեցաւ, եւ զանազան ծովային կրթութիւններ եղան իւր առջեւը։ Դառնալուն, անգղեական եռայարկը տասն եւ ինը թնդանօթի արձակեց՝ ի պատիւ Նորին բարձրութեան։ Նոյն միջոցին, արքունի նաւարանը երիսթի վրայ կեցած կայսերական Մահմուտիէ եռայարկն ալ՝ անգղեական դրօշակ բանալով՝ փոխադարձ ողջունի թնդանօթներ արձակեց։

— Անգղեոյ կառավարութեան համար զինուորական գերմանական կամաւոր զօրաց առաջին գունդը (ալայ) ուրբաթ օրը մայրաքաղաքս հասաւ անգղեական Իմբէռ-ոնիոն շոգենաւով, եւ Սկլիմիէի զօրանոցը իջաւ։ Այս զօրքերէն երկու գունդ ալ մօտ օրերս գալու վրայ են Անգղիայէն։

— Սիրակի օրը խիստ ցաւալի արիւնհեղութեան անցք մը անցաւ մայրաքաղաքիս մէջ Այա-Սօֆիայի թաղը։ Այս անցքը հետեւեալ կերպով կը պատմվի մայրաքաղաքիս Ռ-ի Օ-ի լրագիրը, մանրամասն քննութեամբ ստուգած ըլլալը հաստատելով։

Յայտնի է որ Այա-Սօֆիայի մզկիթին դիմացի նոր շինված կայսերական համալսարանը գաղղեացւոց զօրքերուն հիւանդանոց եղած է, որուն մէջ հիւանդներէն զատ՝ ընդամենը 27 զինուոր կան պահպանութիւն բնով։ Գիշեր մը ա՛ն գիշեր Ամ-Մկյանի հրապարակին վրայ ալ զօրանոց մը կայ, ուր Թունոյզի հետեւակ ու զրա-

հաւոր զօրքեր կը մնային։

Պիտակի օրը իրիկուան ժամը տասներկուքին միջոցները՝ գաղղիացի տասնապետ մը հիւանդանոցէն դուրս ելեր կ'երթար. դռնէն քսան քայլ անդին երեք կամ չորս թուրքերու զինուորքովը կ'երթան նախասական խօսքեր ընելով, ետքը միջերնուն մէկը գաղղիացիին մօրուքէն կը բռնէ, մէկն ալ կաշնատի զանիկա կործանելու, երրորդը բռնցի (եումրուք) կը զարնէ անոր, չորրորդը ալ թուրը կը քաշէ որ զանիկա զարնէ։ Գաղղիացի տասնապետը զէնք չունէր որ գէմ դնէ. բայց մէկէն կը ցատկէ թուրքերուն վրայ եւ կը յաջողի թուրը ձեռքէն առնելու, թէպէտ եւ միւս երեք թուրքերը կօգնեն իրենց ընկերին։ Տասնապետին աղաղակը կը լսի հիւանդանոցը պահպանող գաղղիացի զինուորներէն. մատակարարութեան պաշտօնակալներէն մէկը դուրս կը վազէ քանի մը զինուորով։ Թուրքերուն երեքը կը փախչին, մինակ թուրը քաշողը կը բռնուի, որն որ գաղղիացիք հիւանդանոցին պահակատոցը (գարասուլհանէ) կը բանտարկեն։ Գանի մը վայրկեան ետքը 100-120 ի չափ թուրքերի զինուոր՝ թուրերով, տարմանակներով, ցուպերով ու քարերով զինեալ հիւանդանոցին վրայ կը գիմեն, ու սպառնալիք ընելով ներսը գտնուած ընկերներին կուզեն։ Մինչդամայն կ'սկսին հիւանդանոցին պատուհանները քարկոծել։ Գաղղիացիք այս անկարգութեան վերջ մը տալու համար, քանի մը պաշտօնակալ, պահակատոցին զինուորները եւ հիւանդապահներէն մէկ քանին զինեալ դուրս կը յարձակին, սուինով ու թուրով թուրքերուն վրայ կիյնան, զանոնք կը տապալեն ցիրուցան կ'ընեն ու կը փախցընեն, բայց թող կուտան որ վիրաւորեալներին վերցընեն տանին։ Ամեն բան կը խաղաղի եւ կը կարծըվի որ այս ցաւալի կռիւը վերջացաւ։ Բայց թուրքերը եւս առաւել կատղած՝ իրենց զօրանոցը գացեր էին զէնքերնին առնելու եւ իրենց մեծերը մտիկ չընելով, եւ անոնցմէ մէկն ալ որ գէմ կեցեր էր, ծեծելով ու վիրաւորելով, զէնքերնին առեր դուրս յարձակեր էին։ Շատ չանցաւ հրացանի ձայներ լսվիլ սկսաւ։ Թուրքերը կրակ կ'ընէին հիւանդանոցին պատուհաններուն, որոնց ներսը հիւանդներ ու վիրաւորներ միայն կը գտնըվէին։ Շրջակայ փողոցներուն ու տուներուն անկիւնները գարնանի մոռած՝ անդադար հրացան կը նետէին։ Հիւանդանոցին հիւանդապահներն ալ գացին պատուհանները կայնեցան ու անոնք ալ սկսան հրացան արձակել. Նոյն միջոցին վարի պահակատոցին զինուորներն ալ դրան մէջը կեցած՝ թուրքերուն խառնաշփոթ եւ անկարգ կրակին կանոնաւոր կերպով եւ յաջողութեամբ կը պատասխանէին։ Վերջապէս թուրքերն իրենց ընկերներուն մէկ քանին զարնըվելը տեսնելով՝ քաշվեցան գացին։

Ասդին ասոնք եղած ժամանակը՝ շրջակայ փողոցներուն մէջ վատ դաւաճանութեան գործեր ըրին թուրքերի զինուորները։ Առանձին գրաւնրված գաղղիացի զինուորներու վրայ յարձակեցան, որ մէկը վիրաւորեցին, որ մէկն ալ սպաննեցին։ Հիւանդանոցէն 300 մէթրօ հեռուն, երկու գաղղիացի հիւանդապահներու վրայ յարձակեցան, եւ հրացանով ու թուրով զանոնք սպաննեցին, կտոր կտոր ըրին ու կողոպտեցին։ Բազմաթիւ հրացանի գնդակներ գտնըվեցան ասոնց մարմնոյն մէջ։ Աւելի անդին Սուլթան Մահմուտի թիւրպէին մօտը՝ նաւապետի տեղակալ մը եւ երկու մատակարարութեան պաշտօնակալ, հիւանդանոցը գացած ատենին, քանի մը թուրքերի զինուորներ դէմերնին ելան ու վրայնին յարձակեցան։ Նաւապետի տեղակալը միայն ցուպ (պասթոն) մը ունէր ինքզինքը պաշտպանելու համար, եւ անտարակոյս վերջիշեալ երկու հիւանդապահներուն բաղդին պիտի հանդիպէին, թէ որ չփախչէին։ Այսու ամենայնիւ թուրքերը նաւապետի տեղակալին ճամբան կտրելով դըլուխը թուրով ծանրապէս վիրաւորեցին, որ սոսկալի վիճակի մէջ հիւանդանոցը հասաւ։ Միւս երկու ընկերները ուրիշ բաներով գանըվելով՝ քաշ ու սրտոտ տաճկի մը հանդիպեցան, որ ասոնք թուրքերուն ձեռքէն ազատելով՝ իր տունը տարաւ, ուր ան գիշերը զիրենք վար դնելով՝ լաւ հիւրընկալութիւն ըրաւ, եւ հետեւեալ առաւսն հետերնին մինչեւ հիւանդանոցը ընկերացաւ։

Այս-Սոֆիայի հրապարակին ծայրն ալ, հիւանդանոցին դեղագործը վիրաւորեր էին թուրքերը։

Վերջապէս այն իրիկունը գաղղիացւոց կողմէն ընդ ամենը երկու զինուոր սպաննըվեցաւ, երկու պաշտօնակալ կամ սպայ վիրաւորվեցան, մէկը ծանրապէս, եւ չորս զինուոր հիւանդանոցին առջեւ թուրքերուն հետ կռուած ատենին վիրաւորվեցան։

Այս վայրենական անդիմութիւնները՝ վախ ու տոկուտ ձգեր էին թաղին բնակիչներուն մէջ։ Կուսին սիրդէն, անմիջապէս մարդ խոկրվեր էր Գէյօղլու Լառէ զօրապետին, եւ Պիւլհանեի հիւանդանոցը։ Լառէ զօրապետ իր խիստ իր թիկնապահներովը եւ Գէյօղլի ու Պալթիոյ մէջ պահակ դրված գաղղիացի զինուորները հետ առած ճամբայ ելաւ։ Կամուրջը բաց գտնըվելով, Օսմանեան շրջենաւի մը շնորհիւը Կ. Պոլիս անցաւ, բայց մինչեւ որ Այա-Սոֆիա հասաւ նէ, անկարգութիւնը վերջացեր էր։ Պիւլհանէն ալ, 100 հիւանդապահ զինուոր՝ երկու խումբ բաժնըված՝ երկու տարբեր ճամբաներէ Այա-Սոֆիա հասեր, հիւանդանոցին շրջակայները բռներ էին, Լառէ զօրապետը իսկոյն պահապան զինուորներու շղթայ մը կազմել տուաւ հիւանդանոցին բոլորտիքը, եւ զօրաց խումբեր ահմանեց, որոնք դիշերը մինչեւ լոյս փողոցները պտըտեցան։ Հետեւեալ օրը երկուշաբթի՝ Մարտախէն 300 գաղղիացի զինուոր եկան Պիւլհանէ, եւ հիւանդանոցին շրջակայները պահապան դրվեցան։

Պայսերական կառավարութիւնն ալ կիրակի իրիկուընէ սկսեալ ադդու միջոցներ ձեռք առաւ այս ցաւալի անկարգութիւնը նորոգել չտալու եւ յանցաւորները ըստ արժանւոյն պատժելու համար։ Թուրքերուն զօրանոցը պաշարվեցաւ, եւ զինուորներուն զէնքերը վրանուն առնըվեցաւ։

Այա-Սոֆիայի թաղին բնակիչները՝ այս վայրենական անգթութիւններուն բնաւ մասնակից չըլլալնուն զատ, շատ ալ բարկացան թուրքերուն դէմ, որ այսպէս վատաբար փողոցներուն մէջ դաւաճանեցին անզէն գաղղիացիները։

— Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգաց երկիրներուն մէջ այս տարուան եգիպտացորենի բերքը 300 միլիոն էքթոլիթր կը հաշուեն, որ 830 միլիոն դրիւի (քիլէ) հաւասար կուգայ. իսկ ցորենի բերքը 64 միլիոն էքթոլիթր կը հաշուեն։ Այսչափ եգիպտացորենն ու ցորենը երկրին պիտոյիցը առատապէս բաւելէն ետեւ, 14 միլիոն էքթոլիթր կամ 40 միլիոն դրիւէն աւելի ցորեն կաւելնայ ուրիշ երկիրներ տանելու համար։

— Պէոլինէն կը գրեն, թէ Ռուսիայի երկիրներէն շատ դարի ու վարսակ (եուլաֆ) կերթայ Ռուսիա։ Մինչեւ հիմա չտեսնըված բան մը ըլլալով, գիւրին է մակաբերել, թէ Ռուսիայի սահմանակից եղած Ռուսիոյ գաւառներուն մէջ հողերուն մեծ մասը առանց վարուցանի մնայեր են պատերազմին պատճառաւը։

— Իզմիրի նախկին կառավարիչ Ապտիւլ-Գատիր փաշան՝ անցեալները Իզմիրէն Պ. Պոլիս եկած ու նորէն ետ դարձած ժամանակը՝ հիւանդանալով, ամսոյս քսանին մեռաւ Իզմիրի մէջ։

— Ընդհանուր շարժու Գարադեղի կամուրջին անցնող մէկը՝ անցագինը վճարած ժամանակը՝ հինգ վարանոց մը տալուն տեղը սխալմամբ ոսկի մը տուեր է։ Պատկն առնող պահապանը քիչ մը ետքը մէկուն հինգ փարանոց մը տուած ժամանակը կը տեսնէ ոսկին, բայց սիզ երեսերը եւ ուր պիտի գանէր։ Ուստի կամուրջին դրասենեակին մոտակը պահվեցաւ, որ տերը ելլէ նէ տրվի։

Դարձեալ ուրիշ մէկը շտապով կամուրջէն անցած ժամանակը, ժամացոյցը ծողէն կիյնայ եւ մարդ մը կը վազէ զանիկա առնելու. բայց պահապաններէն մէկը տեսնելով՝ կը վազէ այս մարդը կը բռնէ եւ ժամացոյցը ձեռքէն կ'առնէ։ Այս ժամացոյցն ալ նոյնպէս կամուրջին դրասենեակը պահված է, որ տերը ուզէ նէ, տրվի։

— Փարիզէն գրված նամակ մը կը ծանուցանէ, թէ խաղարկուներու ընկերութիւն մը Սէվասթոբոլի մէջ թատրոն մը բանալու հրաման խնդրեր է պատերազմի պաշտօնէէն։

— Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգաց քոռէի լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ շրջելարժ նաւարկութիւնը Ամերիկայի ծովերը մտնելէն 'ի վեր՝ 384 շրջենաւ իր մէջի բեռներովն ընկղմեր, եւ 37,675 հոգի կեանքերնին կորուսեր են։ Պատկի կորուստը 67 միլիոն տօլար կը հաշուէ, որ Օսմանեան դրամով 2000 միլիոն ղուռուշ ըսել է։

Մեր կարծեօքը՝ այս սարսափելի վնասին պատճառը՝ մեծագոյն մասամբ Ամերիկայի նաւապետներուն անխոհեմութիւնը պէտք է համարվի։

— Զանագ-Գալէի քով բանակեալ Անկլօ Օսմանեան անկանոն զօրքերը Շումնու խրկվիլ սկսան։

— Բոսֆէռ անունով անզգլիական շոգենաւ մը՝ որ Գրբրմի անգլիական բանակին ձեռուան հագուստ կը բերեր, Զանագ-Գալէի նեղցին մէջ ցամաքը նստաւ, եւ դեռ չկրցաւ ազատիլ։

— Երեքշաբթի օրը Պալթիոյ կամուրջին քով պարսիկ մը ծովը ինկաւ։ Աղէկ հագված անգլիացի մը որ անկէց խնայցնէր, այս տեսնելուն պէս ծովը նետվեցաւ, ու Պարսիկը ծովէն հանեց կիսամեռ վիճակի մէջ, եւ ինքը բաղմութեան մէջէն անյայտ եղաւ։

— Պ. Նարբոլէոն կայսեր հրամանատար Կ. Պոլսոյ գաղղիացւոց ծովային գործերուն վերակացութեան պաշտօնը Պ. Հ. Լենեօ նաւապետէն առնըվելով՝ Տեւոռ ֆրգատմանին հրամանատար Պ. Ֆառէքօ նաւապետին յանձնըվեցաւ։ Պ. Հ. Լենեօ ալ Տեւոռէն հրամանատար անուանեցաւ։ Այս փոփոխութիւնը անցեալ հինգշաբթի կատարվելով, Տէքաթի շրջենաւն իր նոր հրամանատարը տաւն եւ մէկ թնդանօթի արձակելով ողջունեց։ Թօփխանէի առջեւ սպասող գաղղիական Բրօսէրէին շրջենաւն ալ նոյնչափ թնդանօթի արձակելով՝ նորընտիր ծովային գործոց վերակացուն ողջունեց։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սօպսմ-Գաշէէն լուր եկաւ, թէ բարձրապատիւ Լորդ փաշային բանակը դէպ 'ի Թիֆլեզ կը յառաջանայ։ Արդէն իր յառաջապահները մինչեւ Օնքօ հասեր են։

Ռուսերը ետ կը քաշվին, բայց վերջապէս ստիպված են դէմ դնելու կայսերական բանակին յառաջացմանը. Ուստի կ'երեւի որ մեծկակ կռիւ մը պիտի ըլլայ այն կողմերը։

Պայսերական հրամանատ՝

Վ. առնայի կառավարիչ Վ. ասըֆ փաշան Նիշի կառավարիչ անուանեցաւ. փոխանակ Իսմայիլ փաշայի։

Զապատաղը Հասան փաշան Վ. առնայի կառավարիչ անուանեցաւ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Գաղթաբերքի (գանթարիէ) եւ մետաքսի գիները անցեալ շաբթուան վրայ փոփոխութիւն մը կրած չըլլալով, զանց կընենք այս անգամ հրատարակել։

ԱՐՄՏԻՔ

Յորէն Ենոռօլուի կարծր	գրէ-ը	68.	
„ Բուռդէյի	„	„ 65.	
„ Իսմայիլի	„	„ 73.	
„ Կալացի	„	„	
„ Բուռդէյի կակուղ		„ 60	
„ Ենոռօլուի	„	„ .	
Եգիպտացորեն Կալացի		„ .	
„ Իզմայիլի		„ .	
„ Ենոռօլուի		„	
Գարի Բուռդէյի		„ 30.	32
Կռատ		„ .	
Սուսամ		հօրան	
Ելիւր թէուէիրտաղ		„ 5,20	
„ Պուրսա		„ 4,20	
„ Ենոռօլուի		„ 4,	
Բրինձ Ռուէլա		„ 5,	
„ Բուռդէյ Գիւլիպէ		„ 4,15	

Վաճառականաց մէջ կայ ընդհանրը 30,000 գրէ-ցորեն եւ 50,000 գրէ-գարի։

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ (ԳԱՄՊԻՕ) ԳԻՆԵՐԸ ԹՂԹԱԴՐԱՄՈՎ ԱՌԱՆՑ ՍՓՕՆԹՕՑԻ

26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

			Ղուրուշ	
Լոնդրա 31 օր պայմանաժամ			. . . . .	
„ 3 ամիս	„	„	145-144	
Փարիզ	„	„		
Մարսիլիա	„	„	228-227	
Ամստրդամ	„	„	. . . . .	
Վիէննա	„	„		
Թրիէստ	„	„	517-515	
Լիվորնօ	„	„	198	
Ճենովա Լ. Ն.	„	„	. . . . .	
Օրկատ	„	„	. . . . .	

ԳՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԹՂԹԱԴՐԱՄՈՎ

26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Օսմանեան լիրա Մէճիտիէ	135	
Ընդլիսկան լիրա	146	20
Գաղղիոյ 20 ֆրանգնոց ոսկի	116	20
Ռուսի բօլիմբէռիալ	120	10
Աւստրիոյ գերբեմիդ	70	
„ Մառտա	69	
Մէճիտիէ 20նոց ոսկի	29	20
„ „ արծաթ	27	
Հինգ ֆրանգնոց արծաթ	29	5
Գրդրդանոց	23	20
Քրօլանոս	34	
Բրէմեն	30	
Սօֆիան	208	
Մանտրէլ ոսկի	115	
Հինգնոց, տասնոց, հարիւրի	235	

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Հռոմէական Հայոց Պապրիարքարանին եպիսկոպոսութեամբը.

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամէն մէկ պոմպակը 5 ղուրուշ է։ Տասը պոմպակ առնողին մէկ հատը յիսնիսի տրվի։ Այս վիճակահանութիւնը պասը վարելու ինչպէս ուզենայ։ Առաջին եղած մէկը՝ մայրաքաղաքիս մէջ Այրիֆանէ գեղը Բալա Մահալլէսին ծնողաց եղբրէը չորս ճարտու գլուխը 180 հազար ղուրուշ արժողութեամբ գեղեցիկ է։ Նորաշէն մեծ պոռնը մը պիտի վաստակի, որ մէջը անուշ ջուր է։ պարտէզ ալ ունի։ Երկրորդ եղած մէկը՝ ուրիշ պոռնը մը պիտի վաստակի ամէն կիրակի Վերինին նման է անոր կից։ Երրորդ մէկը՝ նոյն գեղին մէջ փողոցի գլուխը 14 կանգուն լայնքն վրայ է։ 20 կանգուն փողոցին վրայ երեսով ընդ ամենը 280 կանգուն գեղին մը պիտի վաստակի 30 հազար ղուրուշ արժողութեամբ։ Չորրորդը՝ Վերինին կից ուրիշ գեղին մը պիտի վաստակի 12 կանգուն երեսով է։ 24 կանգուն խորութեամբ, ընդ ամենը 288 կանգուն տեղ։ Հինգերորդը՝ մէկ կողմը վերի գեղինները ու մէկալ կողմը վերի պոռներուն կից 12 կանգուն երեսով է։ 24 կանգուն խորութեամբ ընդ ամենը 288 կանգուն գեղին մը պիտի վաստակի։ Վեցերորդը՝ 10 հազար ղուրուշ պիտի վաստակի։ Եօթներորդը՝ 5000 ղուրուշ։ Ութերորդը՝ 3000 ղուրուշ։ Իններորդը՝ 2000 է։ տասներորդը՝ 1000 ղուրուշ։

Տոմակներուն թիւն է 150 հազար։ Վիճակահանութիւնը պիտի ըլլայ 1856 դեկտ. 16ին Պէյօղլու Մեծ Մինչեւ Նաւ-ին թիւատրճ տասներկու հաւասարիմ անձանց վերակացութիւնովը։ Մինչեւ այն օրը թէ որ տոմակներուն ամէնն ալ ծախված չըլլան, վիճակահանութիւնը եւ չպիտի մնայ. դիպուն թէ՝ ծացած տոմակները վիճակահանութեան պիրոնը հաշուին պիտի ելլեն։ Տոները, գեղինները եւ պոռները Հռոմէական Հայոց Պատրիարքարանին երաշխաւորութիւնը տակ դրված ըլլալով, վաստակող թիւերուն տեսերը իրենց տոմակները հոն պիտի տանին ու իրենց վաստակը անմիջապէս ստանան։

Այս վիճակահանութեան տոմակներուն գլխաւոր ծախված տեղերն՝ Պէյօղլու Թէուէրէի մօտ Շէնտի գլեղանատան դիմացը է։ Մօտ Արէնայ դեղատան դիմացն ալ։ Ինդիգանեան Ենոճեանի մոտ։ Տոմակ գնել ուզողներուն գիտնալու համար, մայրաքաղաքիս զանազան կողմերը եղած բաներն ամէն տեղ ծախվելու տեղերը պիտի որոշվին։ Ով որ այս տոմակներէն ծախել ուզէ, տասնին մէկ հատ ֆրէի տրվելն եւ՝ վարձ ալ պիտի տրվի իրեն։

Ազգ-էջեցի յարգոյ Պ. Յարութիւն Խաճիկեան տասնիրեն լեզուի դասատուութեան նուիրած է իր անձը։

Այս ուշիմ պատանին իր մէկ տանի լեզուաց հմտութիւնը նոյն տարեկանաւոր լեզուն դիւրաւորվելուելու համար գրած յաջողութիւնը երկար գոչիներով հաստատած է։

Վարձոց կողմանէ ուսանողները գոհ ընելուն բաւականաւորութիւն ունի։

Սիրելի օրին ալ ուրիշ ամէն օր ժամ 4էն 8 դասատուութեան որոշեալ օրենքն է Մերման լեզուին Լիվիթ խանը։

Ս. Մ. Մինասեան շատ տեսակ ընտիր եւ գեղեցիկ Սօպաներ ընդունեց Ամերիգայէն, որոնք ընտրով ծախուելու վրայ ըլլալով՝ Հասարակութեան ինչց կը դրդուի, որ այս Սօպաներուն կարօտութիւն ունեցողը ժամանակ զանցընելով երթայ Պալտիմոր Օլինտիլլի խանին եռեւ՝ փողոցը Ամերիգայի մոտը, ու իր ուզած սոպաները ընտրէ։

Ուր որ

Նախ կը ծախուի Ամերիգայի ընտիր Կօնլասպի ֆելբիներեւ շատ տեսակ օգտակար վաճառներ։

ԽՄԲԱԳՐԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
Կ. ՊՕԼԻՍ. ՀԻՆԵԼԻ ԽԱՆ